

Naar aanleiding van
Dr. J. Firet: "Hetagogisch moment in het pastoraal optreden"
door drs. O. Mooiweer, Enschede.

Bij de bestudering van deze boeiende en verrijkende dissertatie leert men in te stemmen met de woorden van J.H. Gunning Jr., die ik in een artikel ergens tegenkwam:

"Die op dit ogenblik tot u spreekt heeft de eer een ambt te bekleden, dat hem aan elke stand ontheft en in alle rangen plaatst, geen duimbreed beneden de koning, geen duimbreed boven de bedelaar."

Het Woord van God en het wonder van het geloof.

In dit boek komen allerlei ambtsaspecten aan de orde. Regelmatig worden wij erbij bepaald, dat er in vergelijking met vroeger een duidelijk verschil is in de taxatie van de autoriteit van het ambt van Verbi Divini Minister. In het verleden was voor het gevoel van hen, die in eigen kerkelijke gelederen ermee werden gekonfronteerd, de autoriteit, om zo te zeggen, ingebakken in het optreden van de desbetreffende persoon, de ambtsdrager als zodanig! Vandaag heet het, dat de drager van het ambt zich via het uitoefenen van zijn ambt moet waarmaken ten opzichte van hen, die direkt en subjektief daarbij betrokken zijn. Men doet ook meer navraag. Men verklaart zich niet van meet af of bij voorbaat akkoord. Dat is ergens een winstpunt! De auctoritas van het ambt is gelegen in de zeggingskracht van het Woord. Dat Woord van God trekt de grenzen voor de uitoefening van het gezag en de gehoorzaamheid (onderwerping) aan het gezag. We moeten vaststellen en vasthouden, dat het gaat om het *levende* Woord van de *levende* God! Dat is geen abundantia. Al schijnt de periode van de God-is-dood-theorie (een betere betiteling dan: de God-is-dood-theologie) nagenoeg aan het eind van de terugweg gekomen te zijn, hoevelen zijn er niet, die *alleen theoretisch* erkennen, dat de Bijbel het levende Woord van de levende God is. Het laat hen namelijk in de praktijk gezien hun levensopstelling en -instelling blijkbaar koud.

Het levende Woord wil wat uitwerken en bewerken. Het wil *niets* leven werken. *Werken, niet wekken*. Voor het werkwoord *wekken* ben ik juist in dit verband huiverig, mee, omdat de mystiek zich van de begripsmatige inhoud van dit woord heeft meester gemaakt.

Ook Abraham Kuyper sprak van een *dormant geloof*, dat door de Heilige Geest uit de dommel wordt wakker geschud. Zondag 25 Heid. Cat. spreekt echter helder en terecht over de *werkzaamheid* van de Heilige Geest via de prediking van het Evangelie en de bediening van de heilige sacramenten. De Heilige Geest werkt en versterkt het geloof in onze harten door het hoorbare en het zichtbare Woord (prediking, H. Doop en H. Avondmaal). Daar waar *niets* is, doet Hij iets ontstaan. Hij schept het geloof. Daarom vindt het geloof zijn oorsprong ten diepste in de hemel. Het geloof is altijd een *wonderlijk* geloof. Deze aanduiding valt echter wel terdege te onderscheiden van de (wat ouderwetse) uitdrukking: Een *wondergeloof*. Dat laatste ziet op een geloof, dat zich alleen optrekt en hecht aan wonderen en verder eigenlijk op sterk water staat. Maar het geloof, het echte christelijke geloof, is bij alle simpelheid, *mirakuleus*. Het is een Godsmirakel. Dat moeten we vasthouden in de Woordbediening zoals die met name elke zondag geschiedt aan het adres van de samengekomen Verbondsgemeente en voorts in de arbeid, zoals die plaatsvindt in katechese en pastoraat toegespitst op de meer individuele zielszorg.

De Openbaring van de Naam.

Gods Woord is de Openbaring van de Naam. Die Naam is wonderbaar, verhulde en getemperde Majesteit. De prediker van het Evangelie dient zich permanent bewust te zijn, dat hij gerelateerd is aan het Woord van die God, Die Zichzelf benoemt als de: Ik ben, Die Ik ben.

In de Woordbediening meldt die God Zich present (p.32). Daarom is elke eredienst een gebeurtenis! God is niet de onvindbare en ongenaakbare! Hij is De Verlosser.

Niet alleen Jesaja 45 speelt ons materiaal in handen voor de exegese en de applicatie van de realiteit van God, maar ook Jesaja 43 verdient in dit kader de nodige aandacht. Hij, Die Zich openbaart als de *Ik ben* is onze Verlosser. Hij, Die daarmee wil zeggen o.a., dat we in alle en allerlei omstandigheden moeten bedenken, dat Hij er ook nog is, noemt niet alleen Zijn eigen Naam, *maar noemt ons ook bij onze naam*. De existentiële beleving van het Verbond bestaat in de ervaring van de heilzame effectuering van de Naamsverbinding. Als het volk van God door de diepten wordt geleid, mag het aan het eind van de rit met aksent zeggen en het is dan een belijdenis: *Wat een God!* Dat is de sanerende injectie tegen de klacht: *Wat een weg!*

Op pag. 33 memoreert Firet, dat de Naam ook de notie van continuïteit in zich bergt. Ehjeh kan ook vertaald worden: *Ik zal zijn*. De God van gisteren is ook de God van vandaag en zo de God van morgen. Hij is de God, Die in beweging is. Hij baant Zich een weg naar de toekomst en neemt de mens op die weg mee. Maar dan moet die mens ook openstaan voor Jahwèh en Zijn dynamische bedoelingen. De continuïteit, zoals boven aangestipt, manifesteert zich met name in het feit, dat Christus als volle Mens deze goddelijke presentie en presentatie belichaamt. Al de: *Ik ben*-teksten uit het N. Testament vormen daarvan een overduidelijke onderstropping!

Dit alles vindt zijn kulminatiepunt in die bekende tekst uit het Mattheüs-evangelie: "En zie, *Ik ben* met u al de dagen, tot aan de voleinding der wereld." (Matth.28:20).

Met het hijsen van dit attentiesein gaat de prediking in wereldperspektief van start. Het betekent meer dan een ruggesteun voor de prediker, dat hij weten mag: "De HEERE Zélf staat er achter!". Hij erkent, dat God hem als instrument kneedt en hanteert om zo te komen tot de voltooiing van het Koninkrijk, waarin de HEERE eens definitief zal wezen alles en in ieder. Als deze gedachte beheersend is geworden in het leven van de prediker, verstaat hij de uitspraak van Calvijn, dat de sleutelmacht eigenlijk is toevertrouwd aan het Woord, waarvan mensen (predikanten) dienaren zijn. In Romeinen 1:17 schrijft de apostel Paulus, dat het Evangelie van Jezus Christus een *kracht Gods tot behoud* is. Behoud is in het grieks: sootèria en betekent: *redding in het laatste gericht*. Het is dus eschatologisch geladen! En naar aanleiding van het in de geciteerde tekst gebruikte woord voor kracht: dynamis, waarvan ons woord: dynamiet afkomstig is, heeft de vroegere kerkhistoricus Prof.Dr. M. van Rhijn eens opgemerkt: "Het Evangelie is een verzameling van korreltjes dynamiet, die in de voortgang der geschiedenis het ene na het andere tot ontploffing komen." Ik acht dit een plausibele typering van de continuïteit van de evangelieverkondiging.

Openbaring van de Waarheid

Als we zeggen, dat Gods Woord Openbaring van de Waarheid is, moeten we het woord, het begrip waarheid wel nader begrenzen. Het Hebreeuwse woord voor waarheid: emet in toepassing gebracht op God bevat niet de tekening van de diepzinnigheid van de Schepper. De emet van God is te tasten in de uitwendige werkelijkheid der historie. We behoeven alleen maar te letten op de exodus uit Egypte. Daar is Zijn emet met "sterke hand" en beslissend aan het licht gekomen (p.37). De Waarheid Gods, Zijn "echt-heid" - misschien de meest adequate vertaling van emet - Zijn "ware werkelijkheid", verschijnt in wat Hij doet, in Zijn *werk*-elijke toewending tot mensen (p.38). De waarheid en de vrede blijven in elkaars buurt en trekken gezamenlijk op (zie psalm 85). Dit lijken massieve begrippen, maar ze zijn in werkelijkheid vol van spiritualiteit. Iemand heeft het ergens over de warmtestroom van de Heilige Geest, die we ontdekken in de heilsfeiten van Kerst, Pasen en Pinksteren, en die we tegenkomen in de Bijbel en in de liturgie van de christelijke

gemeente. Het lijkt mij in dit verband interessant om een fragment uit een preek van Dr. O. Noordmans in te lassen, waarin wij datzelfde horen over die warme golfstroom van de Geest. Kerst, Pasen en Pinksteren, het zijn openingen waardoor de Herschepping binnenkomt; de waarheid en de vrede elkaar ontmoeten en kruisen.

"Waarheid krijgt men niet door met koele hersens te zitten denken. Waarheid is het zegel der verzoening en een kus des vredes. Waar hemel en aarde, God en het hart elkaar raken, daar is waarheid.

Dat is in Jezus Christus gebeurd en daarom is de Heilige Geest de Geest der Waarheid. Wat geeft het als wij theorieën opstellen waarvan de stukken ontleend zijn aan de ellende van deze wereld. Wanneer wij dan iets vinden wat wij waarheid noemen, dan is het de waarheid van de wanhoop. De leer der apostelen komt buiten deze wereld vandaan, Kerstmis, Pasen en Pinksteren. Dat zijn de drie openingen in het leven naar de hemel toe. En door die drie poorten komt de verlossende kracht, komt de troost en komt Christus, komt het Evangelie en breekt in de gevangenis van ons leven in. Door die openingen in het leven ademt de christelijke gemeente. Wat er christelijk in de wereld is, dat is hierin gegrond."

Van die Waarheid getuigt de prediker van het Woord, opdat de gemeente het Woord der Waarheid de wereld indragen zal.

De vormen van pastoraal optreden

De prediking

Steeds heeft de pastor de gemeente op het oog. Bij het maken van de preek ziet hij, om zo te zeggen, de gemeente voor zich. Daarom is het onmogelijk ten aanzien van het kerygma goed te functioneren als pastor, wanneer men zich eenzijdig terugtrekt in zijn studeerkamer. De sprekende God komt naar de verzamelde gemeente toe. Die gemeente verkeert in een aktuele positie midden in de menselijke samenleving. Daarom dient in de prediking uit te komen, dat de pastor weet heeft van de aktualiteit van de proklamatie van het Koninkrijk van God. Die proklamatie moet *gehoord* worden. Het woord van Luther: *Natura Verbi est audiri* is hier relevant. "Zo is dan het geloof uit het horen, en het horen door het woord van Christus" (Rom.10:17). Dit woord kan geen zegen brengen, indien de geloofsgehoorzaamheid bij *de hoorders* niet wordt gevonden, het woord door het geloof met de hoorders niet vast vergroeid is. Zie hiervoor nader Hebr. 4:2.

De auteur van bedoelde brief aksentueert daar de noodzakelijke organische eenheid tussen Woord van God en geloof van de gemeente. ("... maar het Woord der prediking was hun niet van nut, omdat het niet met geloof gepaard ging bij hen, die het hoorden...")

Zoals de Schrift menigmaal het beeld van het huwelijk te baat neemt om de innige verbondenheid tussen die beide vast te leggen, zo doet ook Luther bij deze plaats, als hij zegt: "Woord en hart zijn extremen, maar door het geloof worden zij één geest, zoals man en vrouw "één vlees". Het is derhalve waar: het hart wordt door het geloof aan het Woord toegankelijk gemaakt en het Woord wordt door hetzelfde geloof voor het hart toegankelijk gemaakt."

Het is een troostvolle indicatie wanneer met recht wordt gesteld, dat God in en via de prediking niet slechts het heil aanbiedt, maar ook realiseert. De proklamatie van het Koninkrijk Gods geschiedt via het kerygma in een oorlogssituatie. De gemeente wordt gestimuleerd en geactiveerd tot de strijd tegen de duivel en de daemonische machten. Zie hiervoor met name Efeziërs 6:10-20, waar Paulus beveelt de wapenrusting Gods aan te trekken om weerstand te kunnen bieden in de boze dag. Het is tevens opvallend, dat ter afsluiting van de opsomming van de diverse onderdelen van de wapenrusting het Woord van God wordt genoemd als het zwaard van de Geest.

Bij alle waardering voor de aandacht, die Furet aan het apostolicum besteedt (p.41 e.v.) wanneer hij schrijft over de realisering van het heil, missen we de aanduiding van het militante karakter van de confessie.

Het Credo is de belijdenis van de militia Christi.

Vervolgens willen we dankbaar konstateren, dat in dit proefschrift wordt aangegeven, dat het kerygma proklamatie is van een nieuwe stand van zaken en dat de sanerende kracht daarvan het hele leven van de mens omvat. Maar hier juist hadden we van Furet een nadere precisering verwacht. Op pag. 63 wordt de nieuwe stand van zaken mede verwoord met de termen: jubeljaar en de dag van het heil. Dit had de aanleiding kunnen vormen om de gedachte van de preek als onderdeel van de viering zoals die zich in de eredienst voltrekt uit te bouwen. De Zondag is de Opstandingsdag. Wij komen van Pasen vandaan en gaan zo de toekomst des Heren tegemoet. Wij vieren het feest der bevrijding in de kerkdienst en via de prediking wordt ons niet alleen verkondigd hoe het feest geworden is, maar ook hoe het feest doorgaat. Van de prediking is de centrale modus het kerygma. De prediking is geadresseerd aan mensen. Ze spreekt de mens individueel aan. Daarom mag de prediker zich nooit verliezen in abstracte termen, die langs de werkelijke problemen heenschieren. De blijde boodschap, waarmee wij mensen willen bereiken is wel niet *naar* de mens, maar dit sluit niet uit, dat ze slaat op de situatie waarin mensen zich bevinden. In welke wereld leeft die konkrete mens, die in de Woordbediening wordt toegesproken en angesproken? Die vraag is in dit opzicht integrerend!

De katechese

Van de katechese is de didache de centrale modus. Het gaat daarbij dus niet zonder meer om het geven van een bepaald onderwijs, maar om het leiden op de weg van Christus. In dit verband werken de opmerkingen, die Prof. Dr. J.H. Bavinck gemaakt heeft, ontdekkend en verhalderend. Hij beschrijft met betrekking tot de opdracht alle volken door te leren tot discipelen van Jezus Christus te maken: "Het verdient onze opmerkzaamheid, dat hier niet staat: "leert hun alles wat Ik u bevolen heb". Dat zou een betrekkelijk eenvoudige taak geweest zijn, een taak van geregelde catechisatie, van voortdurend onderwijs. De woorden "leert hen *onderhouden*" bevatten veel meer dan dat. Zij sluiten in de noodzakelijkheid van paedagogische takt, van herderlijke wijsheid en voorzichtigheid. Het gaat erom de voeten van deze nog onervaren gelovigen langzamerhand te wennen aan de weg des vredes" (p.87/88).

Dat de katechese in haar structuur mede bepaald is door de paraklese acht ik een juiste konstatering van Furet. Dit heft metterdaad de catechisatie uit boven het niveau van een lesje leren. Je hebt te maken met konkrete mensen in een konkrete situatie, die met hun eigensoortige en eigentijdse problemen absoluut serieus willen worden genomen. Dit is dus niet beperkt tot het persoonlijk gesprek na het catechisatieuur of naar aanleiding van de vraag van iemand buiten de gemeente om het katechetisch onderwijs te mogen volgen. Nee, dit krijgt de nodige aandacht op de catechisatie zélf. Degene, die zich in die gemeenschap gaat isoleren moet er opnieuw bij betrokken worden. De catechisant mag zich uitspreken naar aanleiding van het te behandelen onderwerp. Daarbij krijg je meer kijk op wat er in de harten van de jongeren omgaat, terwijl de katecheet, die de leiding houdt, zich niet geneert om in zijn eigen hart te laten kijken. Zo beleeft men in het catechisatielokaal elke week een stukje geloofsgemeenschap. Het leren omgaan met de Schrift en met de belijdenis vindt plaats in de ruimte van de kerk als gemeenschap der heiligen.

De zielzorg

"De zielzorg is een eigen vorm, haar structuur is een eigen variant van de structuur van het komen van God in Zijn Woord door het intermediair van het pastoraal optreden. Ze is *anders* dan de prediking, maar ze is *niet* "iets heel anders". De prediking en de zielzorg zijn elk een "Spezialfall" van het geschieden van het Woord."

"Paraklese is helpende, verlossende daad" (p.120).

Terecht stelt Furet, dat de grens tussen lering en zielzorg in het algemeen vloeiend is. Al mag het huisbezoek niet ontaarden in een Bijbellezing, het onderwijzend karakter kan daaraan niet ontzegd worden. Regelmatig komen de

richtlijnen voor het handelen in de kerk en in de wereld op een dergelijk bezoek aan de orde. Richtlijnen - ontleend aan de Schrift. Het gaat hier niet om uitgedokterde leerformules, die met bindend gezag de gemeenteleden worden voorgeprevelde en opgelegd. Dan is de vrijheid van de mens beknot. Terwijl heel de ambtelijke benadering bedoelt de ontwikkeling en ontplooiing van het mens-zijn in dienst van God!

Overigens hebben wij een bepaald bezwaar tegen wat Fiset op pag. 120 van zijn boek in voetnoot 393 te berde brengt. Hij maakt daar naar aanleiding van de uitspraak: "paraklese is helpende, verlossende daad" (zie boven) de volgende kanttekening: "In verband hiermee lijkt ons de onderscheiding, die Roscam Abbing, Diakonia, o.a. p. 261, maakt tussen het *pastoraat* als de dienst van het vermanen, met het oog op de zonden, en het *diakonaat*, als de dienst van het helpen met het oog op het lijden, onjuist. Wij vragen ons af, of in wat wij "diakonaat" noemen niet een bijzondere concretisering plaats vindt van de modus van de paraklese binnen de vorm van de zielzorg."

Op een dergelijke manier gaat een duidelijke onderscheiding verbleken. Ik kan mij wel vinden in de woorden van Roscam Abbing. Natuurlijk is daarmee niet alles gezegd. Maar dit is zeker: De diaken gaat niet op een geestelijke wijze in een stoffelijke nood voorzien en evenmin op een stoffelijke wijze in een geestelijke nood. Nee, hij komt met materiaal of een aanwijzing om de *helpende hand* te bieden in een stoffelijke en lichamelijke noodsituatie. Maar omdat de mens nu eenmaal een totaliteit is, zijn zij "bereid om de troost van het Evangelie mee te delen aan hen, die in nood verkeren. In de gebrokenheid van de menselijke verhoudingen staan zij in dienst van Christus, Die de arme zal redden, die om hulproept, de ellendige en wie geen helper heeft" (Zie psalm 72:12). (Deze woorden heb ik ontleend aan het Chr. Geref. Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen.) Door armoede, ellende, werkloosheid, gebrek aan betrokkenheid op de toekomst, die een aparte pijn veroorzaakt, kan de mens in de kreukels raken, psychisch, geestelijk. Hij kan zijn geloof dreigen te verliezen. Dan dient de diaken te helpen met het oog op het lijden. Dat betekent in casu, dat hij de capaciteit dient te bezitten om daarop bijbels in te spelen. Dat gaat intussen gepaard met het stoppen van het financiële, c.q. materiële gat.

De dynamische momenten in het pastoraal optreden.

Ik wil liever om de zaak niet onnodig gekompliceerd te maken het woord *dabar* (= woord en daad: beide betekenissen zijn inherent aan dit begrip) uitbenen ter onderstreping van het betoog, dat er een dianoëtisch en een dynamisch element in begrepen zijn, dan dat ik de aandacht vraag voor een andere betekenis van *het woordje: hermeneutisch*. Dit leidt namelijk tot steeds meer onderscheidingen, zodat je op de duur vanwege de bomen het bos niet meer ziet. Zo wordt door Fiset onderscheiden tussen hermeneutische *functie* en hermeneutisch *moment*. Maar (zie pag. 125) *hermeneia* en *agoge* betekenen in principe beide: *het leiden tot verandering*. Ik acht het daarna aangegeven verschil in inhoud en gevoelswaarde der beide woorden eigenlijk niet maximaal om er vervolgens allerlei optimale konklusies aan te verbinden. *Hermeneutiek* is: "Die Theorie der Auslegung der Texten". Die theologische kleur dreigt te verbleken wanneer men daarna in hetzelfde kader verklaart: "Das primäre Verstehensphänomen ist nicht das Verstehen von Sprache, sondern das Verstehen durch Sprache", aldus beide citaten van Ebeling (p.126/127 Fiset). Waarom niet de onderscheiding: dianoëtisch en dynamisch element van het Woord (woord) aangehouden en dan het dynamisch element uitgewerkt naar de agogische zijde? Wat dat laatste aangaat geeft Fiset zelf toe, dat het woord: *agogia* in het grieks zelfs niet voorkomt. Als hij toch de terminologie: *agogisch moment* invoert betitelt hij de keuze van deze term min of meer als een verlegenheidskeuze (p.133).

Als we deze term dus accepteren, moeten we wel goed voor ogen houden wat de werkelijke bedoeling en betekenis daarvan is. Fiset heeft met deze term blijkbaar op het oog "een bewegende kracht, die aan het komen van God in Zijn Woord inherent is en vandaar aan het intermediair daarvan, het pastoraal

optreden. Het is een kracht, die de mens op wie ze gericht is in beweging brengt, zodat hij tot verandering komt." (p.134)

Uiteraard zijn er hier de nodige raakvlakken met de pedagogie. Hammelsbeck zegt, dat het noodzakelijk is, kritisch te onderscheiden tussen opvoeding onder het evangelie en opvoeding, die het evangelie negeert. Voorts verzet hij zich tegen een denatureren van het evangelie-als-evangelie tot opvoedingsmiddel en opvoedingsdoel. Het Evangelisch onderricht is "Unterweisung", niet "Erziehung" (p.140). Maar in een voetnoot op dezelfde pag. 140 van Fijret's boek treffen wij het volgende aan: "Hammelsbeck,...., geeft wel toe, dat de bewering, dat er geen "evangelische Erziehung" en "evangelische Pädagogik" is, "in gewisser Weise pedantisch und übertrieben" is." (voetnoot 474). Het is goed, dat Hammelsbeck bij zijn vermelde kritische notitie deze kanttekening maakt. Ik denk in dit verband alleen maar aan II Timotheüs 3: 16b: "Elk van God ingegeven Schriftwoord is ook nuttig om op te voeden in de gerechtigheid, opdat de mens Gods volkomen zij, tot alle goed werk volkomen toegerust." (pros paideian tèn en dikaiosunè).

Wanneer men protest aantekent tegen een agogiserende prediking en zielzorg, die aan het evangelie tekort doet en legalistisch is doordat ze door het stellen van normen en voorschriften de mens wil modelleren naar een beeld, dat de agoog als ideaalbeeld ziet, heeft men het gelijk aan zijn kant. In de agogiserende zielzorg kan de pastor optreden als de man, die het alleen weet en die zijn visie niet alleen mededeelt, maar in een bepaald opzicht zelfs oplegt. Hij is zeer concreet en zegt het de ander recht voor de raap. Niemand hoeft te gissen naar zijn bedoelingen. Toch kan er door de geweldige mate van duidelijkheid een zekere relationele pressie ontstaan, die de hoorder als "object" van het pastoraat geen speelruimte voor zijn denken, handelen en besluitvorming meer laat. Maar dat is een ernstig minpunt waardoor het karakter van de prediking en het verder pastorale optreden in bepaalde verschijningsvormen vertekend wordt. Je kunt het risico lopen zodoende onbewust en onbedoeld de Geest uit te doven en niet meer de ander de gelegenheid te bieden om alles wat je zegt en doet te toetsen om zo het goede te behouden (I Thess. 5:19 en 21).

De christenmens is een mens-in-beweging-en-in-verandering. Hij wordt van dag tot dag vernieuwd. De indicativus van het deelgeven aan het heil sluit de imperativus van het deelnemen aan het heil in. Zo is er sprake van een relatio auctifica, een relatie, die de wasdom van het geloof bevordert. Men groeit dan steeds meer naar Christus toe. Zo krijgen het kerygma - het begin - de didache - de voortgang - en de paraklese - de heroriëntatie op het heil hun plaats.

"Ut veritas moveat".

Naar aanleiding van deze uitspraak van Augustinus komt de vraag ter sprake naar de verhouding tussen God en mens. Van God gaat de beweging uit. Om Zijn doel bij en in de mens te bereiken, maakt Hij gebruik van een mens. Het gaat om de wording van het nieuwe leven van de mens met wie de HEERE een relatie aangaat. Het probleem van de praktische theologie is nu: als God bij en voor dit alles gebruik maakt van een tussenmenselijke relatie, hoe moet dan het optreden in die relatie zijn, zal het dienstbaar zijn aan de door God bedoelde "relatio auctifica"?

In dit verband citeren wij een belangrijke uitspraak van Augustinus: (De ziel van de hoorders moet bewogen worden), "niet, dat zij te weten komen wat er gedaan moet worden, maar dat zij dat gaan doen, waarvan zij al weten, dat het gedaan moet worden."

Ik ben het daar wel mee eens, maar vind het wat te streng afgebakend. Juist in verband met de realisering en konkretisering van dat laatste is dat eerste blijvend noodzakelijk: telkens weer op het hart binden wat er van de gemeente verwacht wordt vanuit de beweging van het Evangelie.

Overigens moeten we vuurbang zijn voor een te sterke aksentuering van dat "moeten". Niet, dat we het maar in passiviteit aan de Here moeten overlaten, maar omdat we moeten oppassen niet verstrikt te raken in het garen

van het pure aktivisme. Dan wordt het Evangelie omgedoopt tot een nieuwe wet. Kijk naar de sekten. Ik hoorde via een radiouitzending onlangs een vrouw per telefoon een indringend getuigenis afleggen. Ze was met haar man en drie kinderen losgekomen van de Jehovah's Getuigen, kwam in contact met een gereformeerde diaken, die hun de weg wees naar een Pinkstergroep. In de kerk, zo heette het uit de mond van de desbetreffende diaken, kunnen ze jullie toch niet opvangen, want ze hebben daar geen begrip voor jullie problemen. Deze vrouw had via de Jehovah's Getuigen geleerd tegen alles wat kerk was en ieder, die ds. genoemd werd, aan te schoppen. Ze werden opgevangen in die Pinkstergroep, maar na enkele jaren zijn ze toch in een geref. kerk terechtgekomen. Waarom? Bij die Pinkstergroep was het één en al aktivisme. Het moest allemaal zo nodig. Als je niet voldoende vervuld was van de H. Geest en niet voldoende gaven van de Geest bezat, kwam je aan de kant te staan. Er heerste pressie en geen vrijheid. Die had ze nu wel gevonden in de kerk. We willen hiermee maar illustreren, dat het "moeten" frustrerend werkt en het bevrijdende licht doet vallen door het matglas van een vereenzijdigd principe.

De Heilige Geest en het pastoraal optreden.

De vraag van Jonker is legitiem namelijk "of theoretische bezinning en confrontatie met de situatie nu wel voor actuele prediking vereist en nuttig is. Gaat het Woord Gods niet Zijn eigen soevereine weg? Is het niet de Heilige Geest, Die de prediker verlicht en die de hoorders tot geloof en belijdenis brengt? Kunnen wij met al onze theorieën de ontplooiing van de prediking niet in de weg staan?" Maar het één sluit het ander niet uit. De Heilige Geest formeert en hanteert mensen als Zijn instrumenten. De woorden van Ps. 77:21: "Gij leidde Uw volk als een kudde door de hand van Mozes en Aäron", geven een nadere typering van het pastoraal optreden (p.154/155). Het beeld van een kudde is niet populair ook niet wanneer het nieuw-testamentisch "gedeutet" wordt. Men interpreteert het kerk-zijn in de praktijk gauw in de richting van een heersende kuddegeest, terwijl het in beginsel daarmee niets van doen heeft. Kudde - dat woord (begrip) houdt niet alleen de band aan de herder in, maar ook de band van de schapen aan elkaar.

Daarmee zijn echter de problemen niet opgelost, alleen maar duidelijker geformuleerd. De Geest blijft Geest en de mens blijft mens. En toch gaat de Geest als Persoon een relatie aan met een mens. Dat is een geloofsrelatie. Wij hebben de Heilige Geest ontvangen als eerste gave, als handgeld, als voorschot. De volle erfenis komt nog. Het is allemaal eschatologisch gericht. Hier loeren overigens wel verschillende gevaren. Als de apostel Petrus de gemeente in de diaspora in zijn eerste zendbrief voorhoudt, dat zij geroepen is uit de duisternis van het heidendom tot het wonderbaar licht van het Evangelie, bedoelt hij daarmee niet de gelovigen te vervreemden van de Schepping en van de medemensen (I Petrus 2:9). Nee, ze moet juist de grote daden van die reddende en bevrijdende God gaan verkondigen in deze wereld. Het: Cum libello in angello - met een boekje in een hoekje is het adagium van de doperse geestesstroming, die de kerk van Christus de eeuwen door geteisterd heeft en nog steeds niet radikaal overwonnen is. Hierin tasten wij een ontsparing van de praktische toepassing van de pneumatologie. Maar wij mogen participeren in de beweging, die de creatie van God tot haar bestemming leidt. Een introverte en statische pneumatologie is per definitie geen pneumatologie (Berkhof). Zo mogen we het Pinksterfeest met recht betitelen als een mondiaal, wil men, een oekumenisch feest. Het gaat de HEERE niet om een verzameling individuen, maar om heel de wereld. Zo is Pinksteren het begin van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Hierdoor wordt het individuele niet doodgedrukt. Juist in de gemeenschap krijgt het individuele element zijn kans. De gemeente ontvangt als lichaam van Christus de Heilige Geest en de enkeling in de gemeente ontvangt de Heilige Geest krachtens zijn toebehoren tot en in verbondenheid met het geheel.

Het Agogische

Ik vraag mij af, waarom tientallen pagina's zijn besteed aan allerlei pedagogische vraagstukken ter inleiding op de agogiek. Furet heeft door een dergelijke lange aanloop zijn sprong naar het agogisch moment niet sterker gemaakt. Dit alles neemt echter niet weg, dat we om bepaalde vergelijkbare situaties in de pedagogie niet heen kunnen. Wat mij het meest daarin heeft aangesproken is het gegeven van de contextuele beïnvloeding (p.181 e.v.). We willen daarover enkele opmerkingen maken.

Er is een opzettelijke en een minder of helemaal niet opzettelijke opvoeding. Allerlei mensen en dingen werken op het op te voeden kind op de weg naar volwassenheid in. Dat plant zich ook voort. Als er anderen in huis zijn, die niet tot het gezinsverband horen, maar toch hand- en spandiensten verrichten om het gezinsleven vlottend te houden, gaat er van dergelijke figuren gewild of ongewild een bepaalde zijdelingse beïnvloeding uit. Dat vormt mee het pedagogisch patroon, dat uiteindelijk voor rekening van de ouders komt. Voorts hebben ook andere factoren een inbreng! Is men bijvoorbeeld binnen het gezinsverband sterk familiair ingesteld, dan draagt men dat onwillekeurig als ouders op zijn kinderen over. Een hypersterke familiebinding vraagt van de kinderen een zekere aktiviteit en bewerkt een zekere gerichtheid. Daardoor worden ook tijd en aandacht opgeslorpt, die anders aan andere mensen en zaken zouden zijn besteed.

Wanneer de mens meer tot zelfbewustzijn gekomen is of een konflikt zijn om- buigende kracht laat gelden, bestaat er kans, dat het roer wordt omgegooid. Ik wil hiermee maar zeggen, dat de zinsnede op p. 186: "Een kind wordt door op te groeien binnen een samenleving en een cultuur een aan die samenleving en die cultuur aangepast mens", op de werkelijkheid is gebaseerd. De zucht tot akkomodatie is in elk mensenleven present. Aan de realisering daarvan is in doorsnee een bepaalde sociale pressie niet vreemd. Beïnvloeding is er overigens natuurlijk in alle sectoren van de samenleving zonder dat het annex is aan pressie. Ik denk aan een zin uit het "Voorwoord" van een ander proefschrift, waarin de promovendus het zo formuleert: "Alle docenten wier colleges ik heb mogen volgen, wens ik mijn dank te brengen voor de invloed, die zij hebben gehad op mijn wetenschappelijke vorming."

Overigens komt juist in de sfeer en op het vlak van de opvoeding aan het licht, dat liefde de eerste en belangrijkste vitamine in het mensenleven is. Van Frederik II wordt verteld, dat hij wilde weten welke taal kinderen zouden gaan spreken, die nooit een menselijk woord hadden gehoord. Hij liet een aantal zuigelingen opvoeden zonder dat er één woord tot hen gesproken mocht worden en zonder dat zij op één of andere manier geliefkoosd werden. De nieuwsgierigheid van de vorst werd niet bevredigd, omdat alle zuigelingen zeer jong stierven. Liefde is de wortel van het bestaan. Zonder liefde is de mens levend dood!

Zoals de opvoeder evenmens is van de opvoedeling, zo dient ook de pastor als evenmens tot het gemeentelid in relatie te treden. Maar wanneer Furet dan naar aanleiding daarvan poneert, dat de pastor in een pastoraal kontakt als evenmens in de relatie present is en niet als representant van het volkomen weten, de onaantastbare orde, de absolute waarheid, gaan wij daarin niet over de hele linie met hem mee (p.212). We willen daarbij dan vooral die term: *representant van de absolute waarheid* onderlijnen. Het tegendeel van het ambtelijk funktioneren in de zin van permanent op je ambtelijke strepen staan en het ambtsbewustzijn als een soort machtsbewustzijn ventileren is niet het wegmoffelen van de representatie van de absolute waarheid. De waarheid van het Woord Gods mag niet schuil gaan achter de goed bedoelde benadering van de evenmens in zijn eigensoortige situatie. De opzet is en blijft, dat zonder vrijblijvende opstelling het gesprek zo wordt geleid, dat het Woord uiteindelijk aan het woord komt terwijl de bodem van het hart van het gemeentelid daarvoor ontvankelijk gemaakt is. Uiteraard hebben we bij al onze werkzaamheid in dit opzicht de verlichting door de Heilige Geest nodig.

We zijn het met Furet eens als hij schrijft, daarbij Klijn citerend: "Niet alleen de houding van de mens moet anders worden, maar hij moet een ander mens worden." Maar we haken af wanneer dezelfde theoloog Van den Berg aanhaalt met de volgende woorden: "In onze dagen is de conversie als abrupte geloofsontwikkeling bijzonder zeldzaam, trouwens ook als minder abrupte geloofsomstelling is zij schaars. De geloofsproblemen van de thans opgroeienden zijn wel anders geworden" en dan daarbij aansluitend zijn konklusie trekt. We lezen immers vervolgens: "In onze tijd zal in het pastoraal optreden de bekering dan ook wel niet dikwijls ter sprake komen. En als er wel van "bekering" gesproken wordt, zal men er vaak iets anders mee bedoelen dan wat er vroeger onder verstaan werd." (p.258). Moet in onze tijd de bekering niet juist weer ter sprake komen in de oorspronkelijke zin van het woord? Reikt Zondag 33 H. Cat. ons daarvoor niet duidelijk de nodige stof aan?! *Bekering*. Je moet met dat woord niet gaan schermen in de relatie tot het gemeentelid, dat vermaand dient te worden. Maar de drie noties: Inkeer tot zichzelf, afkeer van de zonde, terugkeer tot God moeten absoluut worden verdiskonteerd. Wanneer Furet op pag. 313 zich in zekere mate afzet tegen de uitdrukking: bekeerd zijn, omdat het de suggestie van een-gearriveerd-zijn kan bevatten, kunnen we niet ontkennen, dat men daarmee soms op een dergelijke manier aan de haal is gegaan. Maar dit neemt niet weg, dat het spreken over: bekeerd-zijn als zodanig geen afkeuring verdient. Het slaat dan op de principiële bekering, het-naar-God-toe-gekeerd-zijn, dat de dagelijkse bekering niet uitsluit, maar met zich meebrengt. Zo zullen beide gegevens levende werkelijkheid mogen en moeten zijn ook in het leven van de pastor.

Pastoraal werk vindt niet plaats in het luchtledige. Het is een existentieel gebeuren, dat zich afspeelt op bepaalde plaatsen, bepaalde tijden en met bepaalde personen. De pastor mag de mensen niet binden aan zichzelf, maar moet hun de weg wijzen naar de Persoon en het werk van de Heiland. Hij zal zich bewust moeten zijn, dat luisteren een voorwaarde is van reaktie en communicatie. Tevens moet bedacht worden, dat de verbale communicatie slechts één van de vele wijzen van communicatie is. Niet-verbale communicatieniveaus komen in de zielzorg vaak voor. De mensen laten door het overschrijden van het "normaal peil" van hun gedrag zien wat hun noden zijn.

In de kontaktoefening met de gemeenteleden dient de pastor een minimum aan vertrouwelijkheid te paren aan een maximum aan vertrouwdheid. De pastor zal zelfkritiek niet uit de weg gaan, maar die inschakelen om zo des te beter te kunnen functioneren. Zo mogen de reddende en genezende krachten van het Evangelie en de gemeenschap rond het Evangelie, de kerk, tot de mensen worden gebracht.

Bij alle kritiek, die ik heb geuit, blijft mijn doorslaggevende grote waardering voor het reusachtige werk, dat Dr. Furet heeft verzet en waarvan wij de resultaten terugvinden in zijn fikse dissertatie.

Tot slot geef ik ter samenvatting 5 karakteristieke kenmerken van het pastorzijn door, zoals ik die aantrof in het boek van Thomas Klink: "Pastoraat - een perspectief op het persoonlijk eigene":

1. Pastor zijn houdt in: zichzelf blootstellen aan het mysterieuze, het mysterie van Gods genade en de tegenstrijdigheden in de natuur van de mens, die, naar Gods beeld gemaakt, toch een zondaar is.
2. Pastor zijn houdt in: afstand doen van de geborgenheid, die verbonden is met een gemakkelijke rol en "alles zijn voor alle mensen om in elk geval enkelen te redden" (I Corinth. 9:22).
3. Pastor zijn houdt in: zich bewust zijn van de consequenties, die in de praktijk voortvloeien uit het gebonden zijn aan een bepaalde groepering. Dit betekent als "aards burger" bij gelegenheid in dienst moeten treden als vertegenwoordiger van de "hemel"; lid van een gezin zijn, en toch buiten de grenzen van de aardse vaders tredend, mensen weet geven van een hemelse Vader.

4. Pastor zijn houdt in: aanvaarden van het bestaan van de diepte, en ook van de hoogte, die de uitbreiding naar boven is van de diepte, waarbij afgezien moet worden van al te gemakkelijk oordelen over onszelf en onze medemensen, want: "van nu af aan bezien wij niemand meer vanuit menselijk standpunt" (II Corinth. 5:16).
5. Pastor zijn houdt in: riskeren van communicatie met anderen, binnendringen in de moeilijke uitwisseling van woorden, gebaren en daden, worstelen om de volheid van het eeuwige Woord via de stamelende lettergrepen van alledaagse woorden over te brengen.

Enschede, 30 november 1979

O. Mooiweer